

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาเขตเทศบาลเมือง จังหวัดเพชรบุรี” นั้นผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าและศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร บทความ รวมทั้งผลงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยว
5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554
7. แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 18) กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งในปัจจุบันนี้นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวต่างให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากขึ้น เนื่องจากความตื่นตัวด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวที่หันมานิยมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีผู้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 4) ได้ขอให้ราชบัณฑิตยสถานช่วยบัญญัติคำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยบัณฑิตยสถานได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด

สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ได้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ยาวนานที่สุด

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่า การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม สามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

จกมลพัทธ์ เจตนะจิตร (2546, หน้า 22) กล่าวว่า การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คือ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้พัฒนาในทุกๆด้านอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่งคั่งทางสุนทรียภาพ มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนาน โดยไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากทฤษฎีต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นมีการวางแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดการพัฒนาในทุกๆด้านอย่างรอบคอบและเป็นระบบ ก่อให้เกิดผลดีทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสุนทรียภาพภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่ทำให้เสียเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยประชาชนทุกส่วนต้องได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาค

ลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการดังนี้ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทุกแห่ง
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม

และวัฒนธรรม

5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนผลประโยชน์กลับสู่

ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

อุษาวดี พูลพิพัฒน์ (2545) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และความต่อเนื่องของวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถมอบประสบการณ์ันทนาการที่ดีให้นักท่องเที่ยว
2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) หมายถึง การเน้นคุณภาพของ 3 ส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) หมายถึง ความสมดุลระหว่างความต้องการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากร

การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Community Based Tourism)

อรรถวรรณ พันธุ์เนตร (2541, หน้า 13-16) กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น เป็นหน้าที่ของประชาชนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันคิดร่วมกันทำเพื่อให้มีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นตลอดปีและตลอดไปอันเป็นการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง ซึ่งกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นมีหลายระดับ โดยระดับแรกคือ ชุมชนหรือประชาคม (Community) ผู้รับผิดชอบเป็นเจ้าของเป็นผู้ครอบครองจะต้องมีหน้าที่ มีบทบาทดังที่กฎหมายระบุหน้าที่รับผิดชอบการท่องเที่ยวของชุมชน กล่าวคือ รัฐธรรมนูญไทย ฉบับ พ.ศ. 2540 ระบุไว้ในหมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตราที่ 43 ระบุว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ กฎหมายมาตราที่ 56 ระบุว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา ได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามกฎหมายกำหนด

หลักการจัดการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ สร้างอาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิต อีกทั้งเป็นเครื่องมือที่สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ แต่การท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีการจัดการที่ดี มีการวางแผน กำหนดนโยบายที่ชัดเจน

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวที่ควรจะมีหลักการ ดังนี้

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรมความพร้อมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปของการเป็นคณะกรรมการ การรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2. องค์กรต่างๆในพื้นที่ เช่น สมาคม อบต อบจ องค์กรบริหารส่วนตำบล กำหนดผู้ใหญ่บ้านและผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการขององค์กรประชาชนอื่นๆ

3. ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โครงการต่างๆที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

กล่าวโดยสรุปการจัดการการท่องเที่ยว คือ การกระทำที่มีเป้าหมายสอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้มิฉะนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว

คณะกรรมการการท่องเที่ยวและกีฬา (2540) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

1. การจัดการพื้นที่ ได้แก่ การจัดการเขตการใช้ประโยชน์ (Zoning) การศึกษาขีดจำกัดการรองรับของพื้นที่ การกำหนดมาตรการใช้ประโยชน์ปลูกสร้างอาคารและปรับปรุงพื้นที่ควบคุมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว การใช้มาตรการป้องกันและลดผลกระทบในพื้นที่

2. การให้การศึกษาและการสื่อความหมาย ได้แก่ การส่งเสริมให้สถานที่ให้ความรู้ทุกรูปแบบ ส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความรู้และสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการให้บริการที่มีคุณภาพ ส่งเสริมการใช้มัคคุเทศก์เฉพาะถิ่น จัดเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและให้การศึกษาแก่ชุมชน

3. การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ มุ่งกิจกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสามารถป้องกันแก้ไขได้ ส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความรู้ จัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม จัดกิจกรรมเกิดความสัมพันธ์ด้านนักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และคนในท้องถิ่น

4. การบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ การส่งเสริมการบริการที่มีความรับผิดชอบ สร้างการมีส่วนร่วมในการบริการของชุมชน กำหนดรูปแบบการบริการให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในชุมชน การอบรมคุณภาพบุคลากร และสนับสนุนการบริการที่ได้มาตรฐาน

5. การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและลดผลกระทบ ได้แก่ กำหนดมาตรการจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอย กำหนดมาตรการป้องกันและกำจัดสิ่งปนเปื้อน ควบคุมแบบอาคาร กวดขันกับกิจกรรมที่ทำลายสภาพแวดล้อม

ธงชัย สันติวงษ์ (2540) กล่าวว่า การจัดการมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) คือ ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อการทำงานและกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางของการดำเนินงานในอนาคต

2. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดให้มีโครงสร้างของสายงาน ตำแหน่งงาน และอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อให้ทรัพยากรทางการบริหารอยู่ในส่วนที่เหมาะสม ในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

3. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การดูแลสั่งการให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อย

4. การประสานงาน (Coordinating) คือ การดูแลความสะดวกให้ผู้ทำงานสามารถทำงานได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ เชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดหมายเดียวกัน

5. การควบคุม (Controlling) คือ ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้น สามารถเข้ากับแผนที่ได้วางเอาไว้

Gulick (อ้างอิงใน ติน ปรัชพฤทธิ์, 2539) กล่าวว่า การจัดการมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่าจะทำอะไรบ้างเพื่ออะไร มีแนวทางที่จะปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องกระทำก่อนการลงมือปฏิบัติจริง

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการจัดสายงานแบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบหน้าที่บทบาทของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

3. การจัดการหาบุคคล (Staffing) เป็นการจัดการหาบุคคล มาเข้าสู่ตำแหน่งงานตามที่ได้จัดองค์การเอาไว้แล้ว มีการบรรจุงานฝึกฝน อบรมพัฒนาคุณภาพคนเพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

4. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) เป็นการบอกทิศทางการทำงาน เสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์หรืออย่างรอบคอบแล้ว ว่าควรจะทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

5. การประสานงาน (Coordinating) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อย และบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การกำหนดระเบียบแบบแผนในการทำงาน เป็นต้น

6. การรายงาน (Reporting) เป็นการทำรายงานทุกอย่างซึ่งจะต้องรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

7. การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่าย (Budgeting) เป็นการจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่าย ให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของนักวิชาการในประเทศไทยและในต่างประเทศ มีลักษณะใกล้เคียงกันจึงมีผู้นิยมใช้แนวคิดทั้งสองที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยว

หลักการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545, หน้า 83-85) กล่าวถึง หลักการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก ไว้ดังนี้

1. การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) ทั้งในส่วนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเน้นการทำธุรกิจในระยะยาว กล่าวคือ ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่อยู่ดั้งเดิมอย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด โดยต้องคำนึงถึงต้นทุนทางธรรมชาติ ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ลดการบริโภคที่เกินความจำเป็นและการลดของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย กล่าวคือ ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องในการจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพหรือจัดหาทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีคุณสมบัติ คุณภาพเหมือนกันหรือใช้ทดแทนกันได้เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก

3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (Maintaining Diversity) สังคมและวัฒนธรรม จะช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต กล่าวคือ ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มมูลค่าและมาตรฐานการบริการเพื่อให้ นักท่องเที่ยวใช้เวลาในสถานที่ท่องเที่ยวที่นั่นนานขึ้นและกลับมาเที่ยวซ้ำ

4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่นและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว

5. การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมในท้องถิ่น (Supporting Local Economic) โดยคำนึงถึงราคาและพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัดแต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย กล่าวคือ ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวมากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายไปสู่ประชาชนที่ประกอบการในท้องถิ่น

6. การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (Involving Local Communities) เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ให้เป็นผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบองค์รวม นอกจากนั้นยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

7. การประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง (Consulting Stakeholders and the Public) โดยการประชุมและปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกันโดยจัดการประชุมอย่างสม่ำเสมอเพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกันเพื่อเป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกันและร่วมกันแก้ปัญหา

8. การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรมเพื่อให้พนักงานมีความรู้มีแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุก ๆ ระดับ เพื่อยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว

9. การตลาดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Marketing Tourism Responsibly) เป็นการตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งสร้างความเข้าใจในการเคารพต่อธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นการช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง โดยผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ข่าวสารด้านการบริการการขายให้พร้อมและเพียงพอต่อการ

แผนผัง ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบของสื่อทัศนูปกรณ์ เช่น คู่มือทางการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือ วีดีโอ เป็นต้น

10. ประเมินผล ตรวจสอบและการวิจัย (Undertaking Research) เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อันจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

กลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ภราเดช พยัฆวิเชียร (2543, หน้า 25-26) กล่าวถึง กลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่ากลยุทธ์หรือวิธีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ผู้รับผิดชอบการพัฒนาจะต้องร่วมดำเนินการ คือ ร่วมคิด ร่วมทำกับพหุภาคี 4 ตามหน้าที่ที่รับผิดชอบและพันธกิจที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน โดยการนำเอาหลักการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้ง 10 ประการ มาบูรณาการ โดยคำนึงถึงการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ การพัฒนาสินค้าของที่ระลึก รวมถึงการประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมและพัฒนากการตลาด ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. ยึดหลักความยั่งยืนในการวางแผนและจัดการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมนั้น องค์กรชุมชนจะต้องพูดคุยปรึกษากับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกันค้นหาจุดเด่น จุดด้อยของทรัพยากรการท่องเที่ยว สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา มองหาโอกาสความเป็นได้ในการจัดการในอนาคต โดยคำนึงถึงการพัฒนาที่เกิดผลกระทบต่อคนน้อยที่สุด เกิดความสมดุลของสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานและเป้าหมายในการพัฒนาให้ชัดเจนเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ท้องถิ่น ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกครั้งที่เดินทางมาท่องเที่ยว รวมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนท้องถิ่นโดยนำธุรกิจท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมซึ่งจะทำให้ประชาชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

3. กำหนดผังและรูปแบบของสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางภูมินิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการใช้มาตรการรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและความสามารถในการรองรับของพื้นที่ การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและสุขภาพ

4. จัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนแม่บทของท้องถิ่น จังหวัดและภูมิภาค โดยสำรวจศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว สำรวจตลาดการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดแผนพัฒนา แผนปฏิบัติการ ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

5. การพัฒนาบุคลากรต้องกำหนดแผนงานและหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานในธุรกิจท่องเที่ยว มีมาตรฐานการทำงานในระดับสากล โดยการฝึกอบรม การดูงาน เพื่อนำไปสู่การบริการที่มีมาตรฐานระดับสากล

6. ดำเนินการเขียนโครงการเพื่อของบประมาณในการพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งโครงการนั้นจะต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาต่าง ๆ ของประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่มุ่งเน้นความเพลิดเพลินและความรู้จากการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ สภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น โดยมุ่งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2535, หน้า 25-28) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่แสดงให้เห็นเด่นชัดถึงความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์อื่น ๆ เป็นสิ่งแสดงความแตกต่างระหว่างมนุษย์กลุ่มต่าง ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มก็จะมีพิธีกรรมของตนไปสู่ลูกหลาน วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากความต้องการพื้นฐานของร่างกายและการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม มีการสะสมและถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง วัฒนธรรมที่แสดงถึงลักษณะของความเป็นมนุษย์ 6 ประการ คือ

1. ลักษณะการกินอาหาร
2. การมีที่อยู่อาศัย
3. การมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม
4. ความต้องการทางเพศเพื่อดำรงเผ่าพันธุ์และรู้จักอดทนต่อการแสดงออกทางเพศ
5. การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผน ข้อบังคับ
6. มีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ก่อเกิดเป็น

ประเพณี แบบแผนทางครอบครัว ทางสังคม ที่ต้องปฏิบัติต่อเนื่องจากกันหนึ่งสู่อีกกันหนึ่ง

นิติพรรณ วรรณศิริ (2540, หน้า 37-46) กล่าวถึงความหมายของคำว่าวัฒนธรรมในมุมมองของนักสังคมวิทยาไว้ว่า วัฒนธรรม เป็นกระบวนการอบรม สั่งสอน ปลูกฝัง เพื่อให้เรียนรู้ ให้เกิดการดำรงชีวิตในรูปแบบเดียวกันของคนในสังคม และถ่ายทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง

ส่วนในมุมมองของนักมนุษยวิทยาถือว่า วัฒนธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่กลั่นกรองออกมาจากความคิดที่จะหาวิธีตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์

นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายเพิ่มเติมถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไว้ 4 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดมนุษย์ เพราะเกิดจากระบบสมอง ระบบประสาทและระบบจิตใจของมนุษย์

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ตาย สามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่เสมอเนื่องจากวัฒนธรรมเป็นผลผลิตของมนุษย์และมนุษย์ก็มีความคิดไม่คงที่ซึ่งย่อมจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปด้วย

3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ มนุษย์ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมสืบต่อกันมา โดยการอบรม สั่งสอน บอกกล่าว การสังเกต การลองผิดลองถูก บุคคลจะมีการเรียนรู้วัฒนธรรมในแต่ละสังคมตั้งแต่เกิดจนโต

4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนตัว บุคคลจะมีการเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิต ประพฤติปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคมเดียวกัน เพราะมนุษย์ไม่สามารถจะดำรงชีวิตอยู่ได้โดยลำพัง วัฒนธรรมที่ถูกนำมาปฏิบัติก็จะกลายเป็นสมบัติส่วนรวมของสังคมและเป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไป

นอกจากนี้วัฒนธรรมส่วนหนึ่งสามารถแสดงออกผ่าน ดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละครและภาพยนตร์ แม้บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่าวัฒนธรรมคือเรื่องที่ว่าด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูง วัฒนธรรมระดับต่ำ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยม เป็นต้น แต่นักมนุษยวิทยาโดยทั่วไปมักกล่าวถึงวัฒนธรรมว่า มิได้เป็นเพียงสินค้าบริโภค แต่หมายรวมถึงกระบวนการในการผลิตสินค้าและการให้ความหมายแก่สินค้านั้น ๆ ด้วย ทั้งยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและแนวการปฏิบัติที่ทำให้วัตถุและกระบวนการผลิตหลอมรวมอยู่ด้วยกัน ในสายตาของนักมนุษยวิทยาจึงรวมไปถึงเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์ รวมทั้งระบบศีลธรรม

ดังนั้นจากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรม หมายถึง ผลผลิตของมนุษย์ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่สามารถถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

ความหมายของการท่องเที่ยววัฒนธรรม

หากจะกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นถือว่าการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่น่าสนใจให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีต่าง ๆ ตำนานเรื่องเล่าขาน

ประจำท้องถิ่น สภาพการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น การละเล่นพื้นเมือง เพลงและศิลปะประจำท้องถิ่น ฯลฯ

World Tourism Organization (as cited in Richards, 1995 p. 23) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า เป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางด้านวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล การเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อศึกษารวมชาติหรือขนบธรรมเนียม ความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา

วรรณ วรชวานิช (2546, หน้า 146) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวรูปแบบนี้จัดเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมงานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเนื่องในเทศกาลต่าง ๆ เป็นการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น ซึ่งมีหลักสำคัญ คือ

1. เป็นประเพณีหรือวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของแต่ละท้องถิ่นและสมควรที่จะดำรงรักษาให้คงอยู่ต่อไป
2. เจ้าของพื้นที่ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการวางแผน การจัดการและการอนุรักษ์
3. มีวิทยากรและมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น
4. มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม

ศูนย์ประสานงานวัฒนธรรมอำเภอสีชล (2548, หน้า 16) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมและศึกษาวรรณกรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นบนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การเที่ยวชมประเพณีในราชสำนัก(ประเพณีหลวง) หรือประเพณีพื้นบ้าน และการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชุมชน เช่น หมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผา

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540, หน้า 1-10) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คน หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมาองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงซึ่งหาไม่สามารถแยกออกจากกันได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542, หน้า 26) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม

The European Center for Traditional and Regional Cultures หรือ ECTARC (as cited in Richards, 1995, p. 23) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์
2. สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมถึงซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างในอดีต
3. ศิลปะ ทัศนกรรม ประติมากรรม ประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ
4. ความน่าสนใจในเรื่องของดนตรี ไม่ว่าจะเป็นรูปของดนตรีสากลคลาสสิก ดนตรีพื้นบ้านหรือดนตรีร่วมสมัย
5. การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ
6. ภาษาและวรรณกรรม
7. ประเพณีและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
8. วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมย่อย

หากกล่าวโดยสรุปแล้ว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ในรอบปีที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นและได้สัมผัสสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญในท้องถิ่น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ ได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมการจัดการการท่องเที่ยว

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 287-288) กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมี 9 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้อย่างดีที่สุดเพื่อให้สามารถสืบต่อไปยังคนรุ่นหลัง
2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม

4. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวพร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์

6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์ที่แท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

7. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มประสบการณ์คุณค่าที่ได้รับและทำให้กลับมาเที่ยวซ้ำอีก

8. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และความสะอาดของพื้นที่

9. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 288-290) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญว่าควรมี 6 ด้าน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ 10 ประการ คือ

- 1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่
- 1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ
- 1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ในท้องถิ่น สิ่งปลูกสร้าง ผังเมือง ซากปรักหักพัง
- 1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก
- 1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
- 1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ
- 1.7 ภาษาและวรรณกรรมรวมถึงบทการศึกษา
- 1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร การรับประทานอาหาร

1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ

1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆที่มีการเข้ามาใช้เฉพาะท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการเรียนรู้สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการบริการทางการท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบและได้รับผลประโยชน์ตอบแทน เพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อให้ทุก ฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2547) กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนนั้นต้องคำนึงถึงศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดย

1. สถานภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ มีความสวยงาม มีชื่อเสียง ด้านวัฒนธรรม มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีสูง เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

2. คุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวสูง มีการบริหารจัดการดี มีบริการอำนวยความสะดวก และสิ่งแวดล้อมที่ดี

ภาพ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

หลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีดังนี้

1. ออกกฎหมายควบคุมรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ และกำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย เช่น ประเทศไทยได้ประกาศพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ทั้งนี้เพราะได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากและต้องการจะอนุรักษ์สถานที่เหล่านั้นไว้เป็นมรดกของชาติสืบต่อไป
2. เพื่อป้องกันมิให้มีการลักลอบหรือทำลายสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์วิธีหนึ่งคือ การจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษามิให้สถานที่นั้นถูกทำลาย ตลอดจนจัดส่งผู้เชี่ยวชาญไปทำการดูแลและบูรณะให้คงอยู่ในสภาพเดิม

ว. 4581999 ๐.๒ สำนักหอสมุด

23 ก. ก. 2552

3. การบูรณะและซ่อมแซมสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ชื่นชม ศึกษาและค้นคว้า แต่คงได้กล่าวมาแล้วว่าโบราณสถานโบราณวัตถุเป็นสิ่งที่เสื่อมสลายไปได้ตามกาลเวลา ดังนั้นการบูรณะซ่อมแซมต้องทำโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดีโดยเฉพาะและต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ทันสมัย เพื่อจะได้คงสภาพเดิมไว้ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

4. จัดหางบประมาณหรือเงินทุนมาใช้จ่ายในการบูรณะซ่อมแซม ทั้งนี้เพราะการบูรณะซ่อมแซมสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะโบราณสถาน และโบราณวัตถุจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก บางครั้งอาจจะต้องขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เพื่ออนุรักษ์หลักฐานและร่องรอยทางประวัติศาสตร์เอาไว้ เช่น ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือในด้านนี้จากองค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

5. จัดหาสถานที่สำหรับเก็บรักษาโบราณวัตถุ และสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและทางประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัยมิให้ถูกทำลาย หรือถูกโจรกรรม การนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มารวมไว้ยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง นอกจากจะเป็นการสะดวกในการดูแลรักษาแล้วยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปชมได้อีกด้วย

6. ให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจต่าง ๆ เกี่ยวกับความจำเป็นด้านการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือและมีจิตสำนึกในคุณค่าและหวงแหนทรัพยากรทางวัฒนธรรม ช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้ถูกทำลาย ตลอดจนมีบทลงโทษผู้กระทำผิดที่ทำลาย หรือสร้างความเสียหายแก่สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation)

องค์การอนามัยโลก(WHO) (1978, p. 11) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะทำการตัดสินใจในทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม

สมพร แสงชัย (2534, หน้า 73-74) กล่าวว่า แนวทางใหม่ของการพัฒนาชนบทประการหนึ่ง คือ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา ปกป้องรักษานิเวศพัฒนา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและประหยัด และพัฒนาให้ตรงกับความต้องการของประชาชนและให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของคนหนึ่ง

สุนทร ทวยแก้ว (2536, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้ สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542, หน้า 28) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่าเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์และมีรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน การสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมให้อยู่อย่างยั่งยืน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2542, หน้า 23-26) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความจริงว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร (2543, หน้า 71-77) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการพื้นฐานของการพัฒนาที่ดี เพราะ ประชาชนเท่านั้นที่รู้ดีว่าเขาต้องการอะไร มีขีดความสามารถแค่ไหน ประชาชนมีความรู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของคนหนึ่ง

สุชาติ โคตรทุม (2541) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการดังนี้ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำการร่วมกัน
3. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำการต่าง ๆ

William Ervin (อ้างอิงใน วิไล บุญบรรจง, 2543, หน้า 23) กล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความหมายของการมีส่วนร่วมว่า "การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม" คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหาของตนเอง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ความสำคัญสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหา ร่วมกับ การใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

White (1982) (อ้างอิงใน ปริศนา โกลละสุด, 2543, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าประกอบด้วย 4 มิติ คือ

- มิติที่ 1 คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะใครควรทำและทำอย่างไร
- มิติที่ 2 คือ มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา ลงมือปฏิบัติการตามที่ตัดสินใจ
- มิติที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
- มิติที่ 4 คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ความหมายของการมีส่วนร่วมจากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการกระทำตามขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดจนเกิดความรู้สึกร่วมด้าน จิตใจในลักษณะของความเป็นเจ้าของ และความรู้สึกรับผิดชอบในการกระทำ หรือมีความต้องการที่จะกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมของส่วนรวม โดยได้คิดถึงปัญหาตัดสินใจกระทำหรือดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดจนการได้รับผลประโยชน์หรือสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยความสามารถที่มีอยู่เดิมหรือจากการพัฒนาให้มีขีดความสามารถโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อที่จะสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์

องค์ประกอบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

องค์ประกอบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ มีแนวคิดที่หลากหลายทั้งแนวความคิดที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันสรุปได้ ดังนี้

บัณฑิต อ่อนคำ (อ้างอิงใน ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2538, หน้า 13) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากร

3. การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินผลว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูป ของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

องค์การอนามัยโลกร่วมกับกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (WHO/UNICEF, 1978 p. 41-49) ได้เสนอรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผลและประการสำคัญ คือ ต้องดำเนินการตัดสินใจด้วยตนเอง

2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

3. การใช้ประโยชน์โดยประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

4. การได้รับประโยชน์ โดยประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกัน

Cohen and Uphoff (1977 , p. 213-218) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าควรประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโดยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร การร่วมมือรวมทั้งร่วมแรงร่วมใจ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมหรือผลประโยชน์ทางด้านส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการเข้าร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินการทั้งหมด การพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการนำไปสู่การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งเป็นกระบวนการที่ขาดไม่ได้ในการบรรลุเป้าหมายของการจัดการการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ Cohen and Uphoff ยังได้เสนอว่าสิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมคือประชาชนซึ่งหมายถึงชาวบ้านนั่นเอง โดยกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีดังนี้

1. การริเริ่มเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากข้าราชการหรือชาวบ้าน
2. การชักนำเข้ามามีส่วนร่วมนั้นเป็นความสมัครใจหรือบีบบังคับ
3. โครงสร้างและช่องทางของการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร
4. ระยะเวลาและขอบเขตของการมีส่วนร่วมเป็นเช่นไร (ครั้งเดียว ครั้งคราว ต่อเนื่อง)
5. ได้มีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนแค่ไหน

John M. Cohen and Norman T. Uphoff (อ้างอิงใน เบญจมาศ สอนศิลป์พงศ์, 2530, หน้า 15-17) ได้เสนอกรอบความคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเอาไว้ว่ามี 3 มิติ ซึ่งมิติของการมีส่วนร่วมประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมอะไรบ้าง (What) แบ่งเป็น
 - 1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือการร่วมในการคิดถึงปัญหาโดยระบุความต้องการของชุมชนจนเกิดโครงการระหว่างดำเนินการและการตัดสินใจในการดำเนินการ
 - 1.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทางด้านทรัพยากรต่างๆ การบริหารงานกิจกรรมและการประสานงานขอความช่วยเหลือ
 - 1.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefit) ทางด้านวัตถุ สังคมของแต่ละบุคคล
 - 1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ของโครงการ

2. มีส่วนร่วมกับร่วมกับใคร (Who , Whom) ได้แก่

2.1 การพิจารณาองค์ประกอบของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในแต่ละขั้นตอน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรที่ให้ทุน เป็นต้น

2.2 การพิจารณาลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระดับชั้นในสังคม ระยะเวลาอยู่อาศัย การถือครองที่ดิน

3. มีส่วนร่วมอย่างไร (How) ได้แก่

3.1 ลักษณะพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เช่น การได้รางวัลตอบแทนหรือถูกบังคับให้เข้าร่วม

3.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม เช่น การเข้าร่วมโดยตรงหรือผ่านองค์กรของชุมชน

3.3 ขนาดของการมีส่วนร่วม เช่น ความถี่ และระยะเวลาของการเข้าร่วม

3.4 ผลที่เกิดจากการเข้าร่วม เช่น เป็นการเสริมพลังหรืออำนาจองค์กรหรือเป็นการปฏิสัมพันธ์ธรรมดาเท่านั้น

นงเยาว์ หลีพันธุ์ (อ้างอิงใน จงกลพัชร เจตนะจิตร , 2546 , หน้า 40) ได้สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวางแผนป้องกัน หมายถึง การตัดสินใจว่าอะไรคือปัญหาของตนเอง อะไรคือสาเหตุและจะแก้ปัญหานั้นอย่างไร โดยกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกันไปด้วย

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนป้องกันรักษา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันตามวิถีทางและแนวทางให้เป็นไปตามโครงการและตามแผนการที่กำหนดไว้

3. การมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา ซึ่งเกิดจากกิจกรรมหรือการดำเนินงานของชุมชน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นการประเมินการทำงานของตนเองและสภาพการณ์ภายนอก

หากกล่าวโดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยที่ทุกฝ่ายต้องร่วมคิดร่วมวางแผน ตัดสินใจ คิดค้นปัญหาร่วมลงทุนและรับผลประโยชน์ตอบแทน ร่วมปฏิบัติงานติดตามและประเมินผล ดำเนินการต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ด้วยตนเอง โดยมีองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม 4 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ

2. การตัดสินใจเลือกแนวทางวางแผนพัฒนา

3. การปฏิบัติตามแผนกิจกรรมที่กำหนดไว้
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนา

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน

Cary (1996 , p. 144) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 5 รูปแบบ คือ

1. การเป็นสมาชิก (Membership)
2. การเป็นผู้ร่วมประชุม (Attendance of Meeting)
3. การเป็นผู้ออกเงิน (Financial Contribution)
4. การเป็นกรรมการ (Membership of Committee)
5. การมีส่วนร่วมโดยการเป็นประธานหรือผู้นำ (Position of Leadership)

ปกรณ์ ปรียากร (2530, หน้า 64) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมี 4 ลักษณะ

1. เป็นผู้มึบทบาทในการกำหนดว่าจะอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐาน
3. เป็นผู้มึบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สูงขึ้น
4. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

นรินทร์ แก้วมีศรี, 2531 (อ้างอิงใน นกตล นพรัตน์, 2551, หน้า 17) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ดังจะสังเกตได้ว่ากิจกรรมพัฒนาใด ๆ ก็ตามหากประชาชนไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่ได้ลงมือดำเนินการด้วยตนเองแล้วกิจกรรมนั้นก็มิอาจสำเร็จและดำรงอยู่ได้แต่หากว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการอย่างต้องแท้ก็จะสามารถมองเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและเกิดความตระหนักในปัญหาของตนเองและหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนเกิดการตัดสินใจเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างแท้จริง โดยได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนในพื้นที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกระบวนการตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าหาปัญหา ร่วมคิดและหาวิธีแก้ไขปัญห ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล
2. การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเข้าร่วมปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้วและยังได้อธิบายถึงหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีขั้นตอนในการปฏิบัติ คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญ เพราะหากประชาชนในชุมชนยังไม่เข้าใจถึง ปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตนเองแล้ว การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ก็ไม่อาจเอื้อประโยชน์ ต่อชุมชนนั้นได้เพราะประชาชนจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมนั้น ทั้งนี้ก็เพราะประชาชนในชุมชนเป็นผู้ที่เผชิญกับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด ดังนั้น ประชาชนในชุมชนจึงต้องเข้ามาการมีส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้ปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง ทั้งการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ต่อไป

2.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม เมื่อประชาชนในชุมชนได้ เรียนรู้ปัญหาของตนเองแล้ว ขั้นตอนต่อไปของการมีส่วนร่วมคือต้องให้ประชาชนในชุมชนเรียนรู้ ในเรื่องของการวางแผนและดำเนินกิจกรรม การแสวงหาทรัพยากรหรือความช่วยเหลือเพื่อมา สนับสนุนกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนยังต้อง มีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

2.3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าวจะ สร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของให้กับประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เนื่องจากการประเมินผลด้วยตนเอง นั้นจะทำให้ประชาชนในชุมชนตระหนักว่ากิจกรรมที่ตนได้เข้ามามีส่วนร่วมนั้นดีหรือไม่เพียงไรและ ควรจะดำเนินการต่อไปอย่างไร ซึ่งจะทำให้ได้เรียนรู้ประโยชน์ของการดำเนินกิจกรรม อีกทั้งจะ ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมในอนาคตนั้นประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้มากขึ้น

มิศรา สามารท (2543 , หน้า 10-11) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. พื้นฐานของการเข้าร่วม ลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วมมาจากแรงจูงใจภายในจะเป็น แรงหนุนหรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมที่มาจากปัจจัยภายนอก โดยอาศัยอำนาจบารมีหรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจหรือ อิทธิพลของผู้มีอำนาจจากชุมชนเอง ถึงจะสามารถทำได้สำเร็จแต่ก็ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจ ความยั่งยืนต่อเนื่องของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆก็จะลดลง

2. รูปแบบของการเข้าร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้นเป็นการเข้าร่วมโดยผ่าน องค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผ่านตัวแทนกลุ่ม เช่น กรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมจะเป็น ในลักษณะผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ

3. ขอบเขตของการมีส่วนร่วมเป็นช่วงเวลาของการมีส่วนร่วม การใช้เวลาเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ จะใช้เวลามากน้อยต่างกัน ความถี่ห่าง จำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอและช่วงเวลาที่ทำกิจกรรมแต่ละครั้ง

4. ผลของการเข้าร่วมและลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งจะทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจการต่อรองให้ชุมชนมีความสามัคคีในหมู่สมาชิกของชุมชน

ทฤษฎีและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

สุพัตรา สุภาพ (อ้างอิงใน วิไล บุญบรรจง, 2543, หน้า 26) ได้กล่าวถึงปัจจัยทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ว่า แรงจูงใจ (Motive) หมายถึง พลังที่มีอยู่ในตัวบุคคลซึ่งพร้อมจะกระตุ้นหรือชี้ทาง (Urge or Direct) ให้ร่างกายกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยแบ่งออกเป็น

1. แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเกิดจากความต้องการที่จะทำกิจกรรม ซึ่งเกิดขึ้นภายในของบุคคล
2. แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) ซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเกิดจากความต้องการที่จะทำกิจกรรมโดยมีจุดมุ่งหมายอื่นร่วมด้วย นอกเหนือจากความต้องการภายในบุคคล

Cohen and Uphoff (อ้างอิงใน จงกลพัชร เจตนะจิตร์, 2546, หน้า 35-36) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ได้แก่

1. อายุ
2. สถานภาพในครอบครัว
3. ระดับการศึกษา
4. สถานภาพทางสังคม
5. อาชีพ
6. รายได้และทรัพย์สิน
7. ระยะเวลาในท้องถิ่นและระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ
8. พื้นที่ดินถือครองและสถานภาพการทำงาน

ชานัน ตีรณะรัต (อ้างอิงใน จงกลพัชร เจตนะจิตร์, 2546, หน้า 36) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมนั้นมีอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participate)
2. ประชาชนสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participation)

3. ประชาชนเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participate)

นอกจากนี้ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมจะต้องประกอบไปด้วย

1. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมกับสถานการณ์

ถูกเงิน

2. ประชาชนต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ

3. ประชาชนมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น

4. ประชาชนสามารถสื่อสารรู้เรื่องทั้งสองฝ่าย

5. ประชาชนไม่รู้สึกระทกกระทือต่อต้านตำแหน่งและหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคม

หากจะเข้ามามีส่วนร่วม

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

1. ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. ความเข้าใจในแนวความคิดและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

3. ความตั้งใจที่จะปฏิบัติตามแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. การมีเวลามากเพียงพอที่จะอุทิศตนเพื่อกระทำการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ

ประชาชน

5. ระบบการทำงานที่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

6. มีงบประมาณ ทรัพยากร สนับสนุนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่าง

เพียงพอและทันท่วงที

7. สร้างแรงจูงใจให้เจ้าหน้าที่ที่อุทิศตนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่าง

จริงจัง

8. บรรยากาศ สถานการณ์หรือเหตุการณ์ในขณะนั้นเอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรค

9. โอกาสที่เหมาะสมมีหรือไม่

10. คุณลักษณะของประชาชนมีระดับความพร้อมแค่ไหน

ธวัช เบญจาทิกุล (อ้างอิงใน จงกมลพัทธ์ เจตนะจิตร์, 2546, หน้า 37) กล่าวถึงปัจจัยที่มี

อิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 5 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านสังคม

2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

3. ปัจจัยทางด้านการเมือง

4. ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาสังคม

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 183) กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ มีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรง

3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้การมีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ

วิล บัญบรรจง (2543, หน้า 26) กล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมดังกล่าวคือ การได้รับการชักชวนจากผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐและแรงจูงใจซึ่งมีอิทธิพลที่จะทำให้บุคคลมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆตามความต้องการภายในและภายนอกของตนเอง ซึ่งสามารถลำดับได้เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดังนี้

ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความต้องการเกียรติยศ ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ล้วนจัดเป็นปัจจัยภายในเนื่องจากเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในบุคคล

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ แรงจูงทางเศรษฐกิจ ตำแหน่งทางสังคม การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ การได้รับการชักชวนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ล้วนเป็นแรงจูงใจจากภายนอกเนื่องจากเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือความต้องการพื้นฐานของบุคคล

แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 285) กล่าวว่า การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์นั้นควรพิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ดำเนินการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่ของตนเอง โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรม ความพร้อมและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. ดำเนินการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสื่อต่าง ๆ แก่ประชาชนหรือผู้นำท้องถิ่น

3. ส่งเสริมให้ธุรกิจท่องเที่ยวในท้องถิ่นรวมตัวกันเป็นชมรมหรือสหกรณ์เพื่อร่วมกำหนดทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเพื่อความเข้มแข็งมีอำนาจทางการตลาด

อันจะทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวของท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้ โดยให้องค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษาและนําการจัดการ

4. ในการดำเนินการใด ๆ ควรคำนึงถึงทรัพยากรของท้องถิ่นเป็นลำดับแรกไม่ว่าจะเป็นบุคลากร วัตถุดิบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยว

รุ่งทิพ ว่องปฏิการ (2547, หน้า 1-2) กล่าวว่า ในการจัดการการท่องเที่ยวนั้นหากชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมแล้วอาจทำให้ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นชุมชนอาจได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวอีกด้วย ดังนั้นการที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตนเองนั้นก็เพื่อลดปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นย่อมจะทราบถึงสภาพการณ์ต่าง ๆ รวมถึงลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาในพื้นที่เป็นอย่างดี ซึ่งเมื่อชุมชนได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมแล้ว จะทำให้ความรู้สึกรัก ผูกพันและหวงแหนทรัพยากรในฐานะที่เป็นเจ้าของเพิ่มสูงขึ้น เกิดความตระหนักในการปกป้องและอนุรักษ์ทรัพยากรของตน ซึ่งความมีประสิทธิผลของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะเกิดขึ้นได้ด้วยสิ่งเหล่านี้

การตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการรวมตัวกันเพราะหากสมาชิกไม่มีโอกาสตัดสินใจร่วมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของแล้วก็จะทำให้ขาดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ขาดความตระหนักในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ขาดการระมัดระวังประคองช่วยเหลือ ฉะนั้นการจัดการต่าง ๆ สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยแต่อย่างไรก็ดีสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆเป็นอย่างดีเสียก่อนมิฉะนั้นอาจเกิดผลเสียได้

การกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ โดยทั่วไปจะมีการคัดเลือกประธาน รองประธานและกรรมการอื่น ๆ เพื่อจะมอบหมายบทบาทหน้าที่ โดยจำเป็นต้องคำนึงถึงเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆที่ต้องจัดการว่าเป็นอย่างไร จากนั้นจึงกำหนดโครงสร้างขึ้นมา

การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกชาวบ้าน ช่วยให้เกิดการรับรู้ เข้าใจและร่วมมือกันมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กิจกรรมต่างๆ ประสบความสำเร็จไปได้ด้วยดี

การควบคุมตรวจสอบ เมื่อมีการแบ่งหน้าที่แล้วก็ต้องมีการควบคุมตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้มีการรับรู้เข้าใจโดยเฉพาะในกิจกรรมการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการเงิน

กิจกรรมการเรียนรู้ ฝึกฝนและปฏิบัติตามจริง ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นซึ่งอาจมีเพื่อแก้ไขปัญหาหรือช่วยให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

งบประมาณ เพื่อให้สามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดีจำเป็นต้องระดมทุนทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อให้สามารถทำกิจกรรมได้

บทบาทการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อติยา อุลิตผล (2542, หน้า 36) กล่าวถึง บทบาทการมีส่วนร่วมของทุกองค์กรนั้น จะต้องยึดมั่นในระบบและกฎเกณฑ์ของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ควรพิจารณาองค์ประกอบดังนี้

1. กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ตามหลักการ Agenda 21 ที่กล่าวถึงหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืนค่านึงถึง 3 หลักการ คือ การบูรณาการเรื่องการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การมีธรรมาภิบาลและสิทธิในการพัฒนา การเคารพสิทธิมนุษยชน เสรีภาพขั้นพื้นฐานและจริยธรรม
2. การท่องเที่ยวเป็นการเรียนรู้และเพิ่มคุณภาพชีวิต (Knowledge and Quality of Life) แนวคิดนี้เกิดจากกระแสของการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้น 3S คือ ความปลอดภัย (Security) ความสะอาด (Sanitation) และความพึงพอใจ (Satisfaction) มุ่งเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ เน้นความเข้าใจเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาเสริมสร้างจิตใจของคนในสังคม จริยธรรม ใช้อาหารเสริมสร้างภูมิปัญญาประสบการณ์และการเรียนรู้เชื่อมโยงกับสิทธิมนุษยชน ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและสิ่งแวดล้อมสร้างสมดุล ความพอเพียงและยั่งยืนในโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม มุ่งให้เกิดคุณภาพชีวิตมากกว่าการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน
3. การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดการตามแผนการตลาด ซึ่งจะต้องทำการวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อหาวิธีวางแผนการจัดการให้สอดคล้องกัน โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ ศักยภาพของทรัพยากรและความพร้อมในด้านการบริการ ซึ่งหากศักยภาพยังไม่ถึงตามเกณฑ์มาตรฐานผู้จัดการจะต้องทำการฟื้นฟูเพื่อให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ที่กำหนด
4. การจัดการตามกลุ่มการดำเนินการด้วยกัน (Cluster)
5. การจัดการตามกรอบกฎหมายการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดรูปธรรมได้นั้นจะต้องยึดกรอบของกฎหมายเป็นหลักปฏิบัติ ซึ่งกฎหมายที่ใช้บังคับต่อการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ 2 ประเภท คือ กฎหมายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ

เป้าหมายในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นภดล นพรัตน์ (2551, หน้า 30) กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีเป้าหมาย ดังนี้

1. เพื่ออนุรักษ์และปกป้องทรัพยากร
 2. เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
 3. เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้และความเข้าใจ
 4. เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีในชุมชน
 5. เพื่อเป็นการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน
 6. เพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านและหารายได้เข้ากองทุนหมู่บ้าน
- ผลจากการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวยั่งยืน

1. ทำให้มีการวางแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดเส้นทาง การจำกัดให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม การกำจัดขยะมูลฝอย
2. ทำให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการจัดการและการใช้ประโยชน์โดยคำนึงถึงความยั่งยืน
3. ทำให้เกิดแนวร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และป้องกันมิให้ลักลอบทำลายสิ่งแวดล้อมของนายทุนซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถสอดส่องดูแลให้ทั่วถึง
4. ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณีและรู้จักคุณค่าในสิ่งที่ทำอยู่
5. ทำให้เกิดการฟื้นฟูและสืบทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นอาวุโสสู่คนหนุ่มสาว
6. ทำให้ได้ร่วมคิด ร่วมแลกเปลี่ยน เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ
7. ทำงานร่วมกับชุมชนและก่อให้เกิดการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งลดช่องว่างระหว่างชุมชน

8. ทำให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นให้กับชุมชน
9. ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
10. ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความเคารพซึ่งกันและกันและยอมรับกัน
11. ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีกองทุนในการพัฒนา

ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

รุ่งนภา จันทวิสุทธิสมบุรณ์ (2546) กล่าวถึงปัญหาการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นไว้ว่ามีหลายมิติดังนี้

1. ปัญหาเชิงกระบวนการต้นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว มีดังต่อไปนี้

1.1 ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อความหมายการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวถูกมองว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อหารายได้แต่การท่องเที่ยวนั้นควรเป็นการเพิ่มความพึงพอใจและสวัสดิการทางสังคมเป็นเป้าหมายหลัก การเพิ่มรายได้เป็นเป้าหมายรอง ยิ่งไปกว่านั้นต้องตระหนักว่าความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวไทยเป็นเป้าหมายหลัก ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างประเทศเป็นผลพลอยได้

1.2 วิธีคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว การวางแผน การพัฒนาและระบบการบริหารที่ให้เกิดความยั่งยืนจะต้องเริ่มต้นและมีรากฐานบนความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น โดยการให้ชุมชนและผู้บริหารการท่องเที่ยว ในท้องถิ่นค้นหาประวัติ ตำนาน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเสียก่อน จนเกิดความเข้าใจอันถ่องแท้เกี่ยวกับความเป็นมาของท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและความรู้ที่เกิดขึ้นยังเป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว หรือเป็นที่มาของคำโฆษณา ตลอดจนสัญลักษณ์ประจำถิ่น ต้นน้ำไหล ดอกไม้ ต้นไม้ประจำเมือง ดังนั้นชุมชนและผู้บริหารที่มีความพร้อมและมีความเข้าใจในคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเท่านั้น จึงจะสามารถรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวให้ยั่งยืนได้

1.3 การพัฒนากลุ่มอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ กลุ่มธุรกิจเป็นกลุ่มของผู้ประกอบการที่อยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกันหรืออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกันซึ่งอยู่ในพื้นที่เดียวกันและสามารถสร้างระบบการค้าขายที่แข่งขันกันภายในกลุ่ม แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ร่วมกันที่จะทำกำไรจากการค้าขายในตลาดความสำเร็จของกลุ่มธุรกิจจะอยู่ที่กลุ่มต้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกันและเจตน์จางร่วมกันที่จะสร้างนวัตกรรมใหม่

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีสินค้าที่มีองค์ประกอบมาจากผู้ผลิตหลายประเภทด้วยกัน เช่น การขนส่ง อาหาร ที่พัก ฯลฯ ดังนั้นการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานต้องพัฒนาผู้ประกอบการในพื้นที่เดียวกันเป็นกลุ่มจึงจะสามารถพัฒนาสินค้าใหม่

2. ปัญหาเชิงการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

2.1 ตลาดการจัดการการท่องเที่ยวเป็นตลาดขนาดเล็กและเป็นตลาดผู้ที่สนใจเป็นพิเศษ

2.2 การท่องเที่ยวจะต้องเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างจะมีลักษณะดั้งเดิมมาก ๆ เช่น หมู่บ้านชาวเขา

2.3 การท่องเที่ยวอาจรบกวนสมาชิกในชุมชนที่ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.4 แนวโน้มการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคม

2.5 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บางแห่งก่อให้เกิดปัญหาการแย่งที่ทำกินของคนในชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาด้านการจัดการองค์กรท้องถิ่น ดังนี้

1. องค์กรท้องถิ่นขาดความรู้เข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการโบราณสถานสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้ยั่งยืน

2. โครงสร้างการบริหารส่วนท้องถิ่นก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบภายนอก การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว นับเป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมประเภทหนึ่ง ที่ต้องมีการบริหารจัดการแบบองค์รวมตามขอบเขตระบบนิเวศ แต่พื้นที่เขตการปกครองของแต่ละท้องถิ่นเป็นการแบ่งเขตโดยคำนึงถึงองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศเดียวกัน เช่น การลงทุนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนึ่งอาจมีผลกระทบไปอีกองค์การบริหารส่วนตำบล

3. ปัญหาการวางแผนระยะกลางและระยะยาวที่เป็นระบบ

4. ปัญหาช่องว่างระหว่างภาคธุรกิจเอกชนกับผู้บริหารส่วนท้องถิ่น

5. ความล้าสมัยของกฎหมาย

6. ปัญหาช่องว่างระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล

7. ขาดงบประมาณในการบริหารจัดการระบบบำบัดและกำจัดของเสีย

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยองค์กรท้องถิ่น

มนัส สุวรรณ (2542, หน้า 26-28) กล่าวถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรท้องถิ่น ดังนี้

1. องค์กรท้องถิ่นควรกำหนดกรอบในการดำเนินงานให้ชัดเจน

การดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงาน จำเป็นต้องอาศัย การดำเนินงานเป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 3 กิจกรรม คือ การวางแผน (Planning) การดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ (Implementing) และการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล (Monitoring & Evaluation) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การวางแผนทั่วไปต้องมีการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ วิธีหรือขั้นตอนการดำเนินงาน งบประมาณและผู้รับผิดชอบ

1.2 การดำเนินการหรือการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ในขั้นตอนนี้มีงานที่เกี่ยวข้องหลายข้อ ที่สำคัญคือ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารโครงการ

1.3 การติดตาม ตรวจสอบเป็นระยะเพื่อสำรวจและประมวลปัญหา อุปสรรค ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินการตามแผนจะต้องมีการประเมินผลโดยรวม เพื่อให้ทราบการดำเนินการสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่

2. การกำหนดแผนการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวของหน่วยงานท้องถิ่น ดังนี้

2.1 เป้าหมายการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบแบบยั่งยืน มีดังนี้

2.1.1 ไม่ทำลายเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณี และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1.2 อนุรักษ์คุณค่าและความสวยงามตามธรรมชาติ ความหลากหลาย ทางชีวภาพและคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2.1.3 ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์อย่างยุติธรรม จากการจัดการทรัพยากร

2.1.4 คำนึงถึงประโยชน์ที่ชนในรุ่นลูกหลานได้รับจากการบริหารและ จัดการซึ่งไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชนในรุ่นปัจจุบัน

2.2 กลยุทธ์เพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหน่วยงานท้องถิ่น ดำเนินการสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย การวางแผนและการออกแบบสภาพแวดล้อมต้องคำนึงถึง กลยุทธ์ ดังนี้

2.2.1 การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยและ การค้นคว้าต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัยเพื่อประกอบการวางแผน

2.2.2 สาธารณชนต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิด ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

2.2.3 การวางแผนการท่องเที่ยวควรพิจารณาความเป็นไปได้และความ สอดคล้องกับแผนต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด แผนลงทุนจังหวัดและ แผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2.2.4 การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนนั้นจะต้อง คำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ทางธรรมชาติ

3. ขั้นตอนการดำเนินงานตามกลยุทธ์ มีดังนี้

3.1 กลยุทธ์การศึกษาวิจัยและการค้นคว้ามีดังนี้

3.1.1 จัดตั้งคณะกรรมการ หรือคณะทำงานหรือผู้รับผิดชอบ

- 3.1.2 จัดสรรงบประมาณเพื่อค่าจ้างการทำวิจัย
- 3.1.3 ทำการว่าจ้างสถาบันการศึกษาเพื่อกำกับดูแลการศึกษาให้เป็นไปตามขั้นตอนและเป็นที่ยอมรับทางวิชาการ
- 3.2 กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีดังนี้
- 3.2.1 เชิญชวนหน่วยงานและองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นคณะทำงานในการวางแผนการท่องเที่ยว
- 3.2.2 กำหนดบทบาท ภาระ หน้าที่ความรับผิดชอบให้กับตัวแทนจากหน่วยงานและองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วม
- 3.2.3 จัดให้มีการประชุมคณะทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อทำการประเมินสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่
- 3.2.4 จัดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการการท่องเที่ยว
- 3.3 กลยุทธ์ให้สาธารณชนมีส่วนร่วมในการวางแผน
- 3.3.1 คณะทำงานด้านการท่องเที่ยวของหน่วยงานท้องถิ่นต้องจัดให้มีการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบแก่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง
- 3.3.2 เชิญชวนสาธารณชนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะทุกครั้งที่มีโครงการปรับปรุง พื้นฟูหรือพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
- 3.3.3 เชิญตัวแทนของผู้จัดทำแผนมาให้คำแนะนำชี้แจงรายละเอียดประกอบการวางแผนการท่องเที่ยวของหน่วยงานท้องถิ่น
- 3.4 กลยุทธ์การวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีดังนี้
- 3.4.1 เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารและจัดการท่องเที่ยวเป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานท้องถิ่น
- 3.4.2 วิเคราะห์อุปสงค์ อุปทานด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่พร้อมกำหนดกฎระเบียบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจำนวนนักท่องเที่ยว ช่วงเวลาที่สามารถเข้าไปท่องเที่ยว ประเภทกิจกรรม จำนวน ขนาดของบริการ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
- 3.4.3 รณรงค์และจัดกิจกรรมให้มีการบำรุงรักษาพร้อมทั้งสร้างเสริมความหลากหลายทางชีวภาพให้แก่พื้นที่ เช่น การกำจัดขยะ
- 3.4.4 จัดสรรผลประโยชน์อันพึงเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมให้กับประชาชนในท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 19) กล่าวถึงแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่าประกอบด้วย 3 มิติ ดังนี้

1. มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อคงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าทรัพยากรการท่องเที่ยว

2. มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือมีความสนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การจัดทำมีป้ายสื่อความหมาย ทั้งนี้ก็เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป

3. มิติด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ชาญชัย อินทรประวัติ (2548) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจ โดยไม่ทำให้สิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต วิถีชีวิต และคุณธรรม จริยธรรมของมนุษย์เสื่อมทรามลง

ศรัณย์ เลิศศรีภรณ์มงคล (2540, หน้า 12) ได้อธิบายถึงลักษณะของการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาที่เน้นความรู้ความเข้าใจ หรือเรียกได้ว่าเป็นการเน้นที่การพัฒนาตัวความรู้หรือปัญญา เมื่อเกิดปัญญาอย่างแท้จริงแล้ว ก็เรียกว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ทั้งนี้เพราะนำเอาปัญญาเป็นตัวตั้ง

สมพร เทพสิทธิ์า (2536, หน้า 7) กล่าวว่าการพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนความสามารถของคนรุ่นต่อไปในการที่จะสนองความต้องการของตนเอง

จงกลพัทธ์ เจตนะจิตรี (2546, หน้า 9) กล่าวว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สมดุลไม่เอียงไปในด้านใดด้านหนึ่ง เป็นการพัฒนาที่มีความสมดุล 3 เรื่อง คือ

1. เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง
2. มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม
3. มีคุณภาพชีวิตที่ดี

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่คำนึงถึงองค์ประกอบด้าน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยการบูรณาการอย่างสมดุลและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ในยุคต่อ ๆ ไป

ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ศูนย์ประสานงานวัฒนธรรมอำเภอสิชล (2548, หน้า 14) ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยตั้งอยู่บนระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนอง ความต้องการ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับ ประโยชน์ ในขณะเดียวกันก็สามารถดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ระบบนิเวศและความ หลากหลายทางชีวภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยผลิตผลทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องสอดคล้อง กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยก่อให้เกิดผลกระทบต่อ ทรัพยากรการท่องเที่ยวน้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ยาวนานที่สุด

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ต้องเริ่มต้นด้วยการนำ ปัญหามาเป็นตัวตั้ง คือเริ่มตั้งแต่การสร้างให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รู้ถึงภูมิหลังของท้องถิ่นได้รู้จัก วัฒนธรรมท้องถิ่น เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนแล้วปฏิบัติการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีนั้น ๆ ให้ต่อเนื่องตลอดจนถ่ายทอดวัฒนธรรมเหล่านั้นให้บุคคลรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย

เมื่อคนในท้องถิ่นเกิดความรู้ความเข้าใจซาบซึ้งประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและปฏิบัติสืบ ต่อประเพณีวัฒนธรรมทั้งหลายจนเป็นวิถีชีวิตของผู้คนแล้วจะสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้ง ชาวไทยและชาวต่างประเทศเกิดความสนใจที่จะเข้าไปเก็บเกี่ยวความรู้ ประสบการณ์จากประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม อันเป็นสมบัติล้ำค่าประจำท้องถิ่นสร้างรายได้ให้แก่ ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้มากเพียงพอที่จะช่วยให้ความเป็นอยู่ของผู้คนดีขึ้นและไม่ต้องอพยพ ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองใหญ่เพื่อหลีกหนีความยากจน ปัญหาในความแออัดเมืองใหญ่ก็จะคลี่คลายได้ ง่ายขึ้น

องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 20-22) กล่าวถึงองค์ประกอบหลักของการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่าประกอบด้วย 6 ด้าน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็น จุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและ บริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว โดยมีการประเมิน

ศักยภาพ ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว

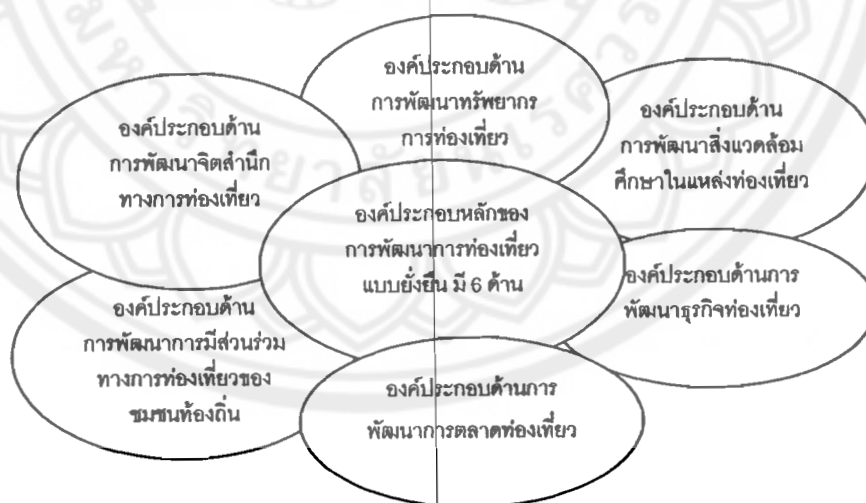
2. องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าและป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยมีการประเมินผลกระทบอย่างต่อเนื่อง

3. องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยเป็นการพัฒนาที่มีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพ

5. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อปลูกจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ภาพ 3 องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2537, หน้า 97) ได้สรุปหลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

1. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีจะต้องดำเนินต่อไป แต่จะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและรอบคอบอย่างยิ่งต่อการสร้างผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม
 2. คุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์เกิดจากคุณภาพของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ดี
 3. มนุษย์จะต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างประหยัดและรู้จักคำว่าพอเพียง
 4. มนุษย์จะต้องคำนึงถึงอาหารสำหรับรับประทานอย่างมีคุณภาพก่อนการคิดถึงการสะสมเงินทองหรือทรัพย์สิน
 5. มนุษย์จะต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างอาหารต่อมนุษย์ด้วยกันและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ
 6. ประชาชนในทุกประเทศต้องมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมของตน
 7. ทุกประเทศจะต้องใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อปกป้องดูแลสิ่งแวดล้อมของตนและประเทศอื่น
 8. การดูแลปกป้อง พื้นฟู สิ่งแวดล้อมของโลก เป็นหน้าที่ร่วมกันของทุกประเทศ
 9. การแก้ปัญหาระหว่างประเทศจะต้องใช้แนวทางมุ่งสันติและหลีกเลี่ยงสงคราม
 10. ทุกประเทศต้องถือเป็นที่ในการแจ้งข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับความหายนะของสิ่งแวดล้อมให้ประเทศอื่น ๆ ทราบ
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541) ได้กำหนดนโยบายหลักในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้
1. ส่งเสริมชักจูงให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางมาสู่ประเทศไทย
 2. ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปยังท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้ทั่วถึงประชาชนในทุกภูมิภาค
 3. อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ไว้
 4. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานที่ดี
 5. เพิ่มความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ
 6. สร้างกำลังคนที่เป็นคนไทยให้เข้ามาทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มากที่สุด
 7. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น

นพพร บุญเป็ง (2550, หน้า 11) กล่าวถึงแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นจะต้องปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมบริโภคนิยมเข้าสู่ยุคสังคมที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน กล่าวโดยสรุปรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอและทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ไม่เสื่อมคลาย ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งจะต้องไม่เกิดขึ้นหรือหากมีก็ต้องเป็นผลกระทบที่น้อยที่สุด ซึ่งมีแต่การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้นจึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นถือว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ซึ่งนอกจากจะคำนึงถึงความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ยังต้องคำนึงถึงการรักษาสีงแวดล้อม โดยใช้หลักการของแผนแม่บทของโลก (Agenda 21) เป็นกรอบการจัดการจึงจะเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) โดยคำนึงถึงหลักการ 4 ประการ คือ

1. การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่และระบบนิเวศของชุมชน
4. การประสานความต้องการและกำหนดแผนงานทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของสังคมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544, หน้า 82-83) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะดำเนินไปได้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการประสานงานจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวในทุกด้านและเป็นไปอย่างสอดคล้อง ไม่เฉพาะเพียงการตอบสนองความต้องการแก่นักท่องเที่ยวแต่ต้องให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นหลักควบคู่กันไป แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในปัจจุบันไม่ได้ดำเนินไปตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องด้วยปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1. การบริหารจัดการขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รวมทั้งองค์กรท้องถิ่นเนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการดำเนินการแบบต่างคนต่างทำ

2. แหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรม ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวบางชนิดไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมหรือผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวมุ่งแต่ประโยชน์หรืออาจจะด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จึงทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังไม่ได้มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่

3. การบริการ นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและกลับมาท่องเที่ยวอีกแต่ในปัจจุบันการบริการดังกล่าวไม่ได้รับการบริหารจัดการที่ดีจึงกลายเป็นปัญหาการบริการที่ไม่มีมาตรฐาน

4. สิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่ เป็นสิ่งที่เสริมสร้างคุณค่าและคงความสวยงามให้กับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ แต่ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งกลับถูกทำลายสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์ ด้วยเหตุของการขาดการบริหารจัดการจากผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

5. นักท่องเที่ยว ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้ต้องการหรือเป็นอุปสงค์ (Demand) ของการท่องเที่ยว อีกทั้งนักท่องเที่ยวคือปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมหรือวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว การขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรมีส่วนทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

6. ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทและความสัมพันธ์ต่อการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ เช่น ความเป็นเจ้าของ ผู้ให้บริการ รวมถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น ด้วยความสำคัญดังกล่าวจึงถือเป็นอีกหนึ่งกลไกในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแต่การที่ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนา จึงทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนล่าช้า

จิราพร ทัดตะวร (อ้างอิงใน จงกลพัชร เจตนะจิตร์, 2546, หน้า 17) กล่าวว่า กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้กรอบแนวคิดสังคมตะวันตกที่ไทยไปรับมาปฏิบัตินั้นยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่มาก ซึ่งเป็นการยากที่จะเกิดการพัฒนายั่งยืนได้สำเร็จ ทั้งนี้เนื่องจาก

1. ความไม่สอดคล้องระหว่างแนวคิดระดับรากฐานกับแนวคิดระดับปฏิบัติการ
2. ความสับสนติดขัดในการเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ
3. ความไม่กระจ่างของการพัฒนาโดยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

4. การขาดองค์ประกอบในการพัฒนาแบบบูรณาการ
5. ความคับแคบและการแบ่งแยก
6. ความคิดตันด้านจริยธรรม

แนวทางการแก้ไขปัญหาลุทธิในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
 ภาดล นพรัตน์ (2551, หน้า 39) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นควรดำเนินการไปพร้อมกันในทุก ๆ องค์ประกอบ ดังนี้

1. การบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ควรดำเนินไปด้วยกัน
2. การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวและดำเนินการให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด
3. การส่งเสริมและสนับสนุนการบริการเพื่อให้เกิดการบริการที่มีคุณภาพ โดยคำนึงถึงการให้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าเป็นระบบและยั่งยืน
4. การสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนในการมีส่วนร่วมและสร้างจิตสำนึกของการพัฒนา โดยตระหนักถึงความพึงพอใจและความต้องการของชุมชนด้วย
5. การสร้างเสริมและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่ให้เกิดความรัก ความห่วงใยและรับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยประชาชนในท้องถิ่นจะต้องร่วมกันคิดร่วมทำกับทุกภาค โดยคำนึงถึงเป้าหมายของการพัฒนาอย่างชาญฉลาด ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดปัญหาหรือผลกระทบน้อยที่สุด

แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554 และ แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี

ตาราง 1 แสดงการเปรียบเทียบแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551- 2554 และ แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี

หัวข้อ	แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554	แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
วิสัยทัศน์	มุ่งพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทัน	เพชรบุรีเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต น่าอยู่และน่าเที่ยวเป็นศูนย์ประชุม สัมมนานันทนาการหลากหลาย

ตาราง 1 (ต่อ)

หัวข้อ	แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554	แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
วิสัยทัศน์ (ต่อ)	โลก ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมี คุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มี ธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุขและอยู่ในประชาคมโลกได้ อย่างมีศักดิ์ศรี	สัมมนานันทนาการหลากหลาย รูปแบบ เป็นแหล่งผลิต ผัก ผลไม้สด ปลอดภัย และอุตสาหกรรมที่ไม่ เป็นภัยต่อสภาพแวดล้อม
แนวคิดและ หลักการ	1. ยึดแนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี คนเป็นศูนย์กลาง 2. แนวทางการพัฒนาอยู่บนพื้นฐาน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3. เน้นการดำเนินงานในเชิงบูรณาการ การมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนอย่างเป็น ระบบ 4. เป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะ 4 ปี ที่ต่อ ยอดการพัฒนาที่ผ่านมา	1. ยึดตามแนวคิดการพัฒนาแบบองค์ รวมโดยมีประชาชนชุมชนเป็น ศูนย์กลาง 2. แนวทางการพัฒนาอยู่บนพื้นฐาน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3. ยึดหลักการทำงานเป็นทีมใน การบูรณาการเชื่อมประสานงาน 4. มีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ของ ประเทศ โดยปฏิบัติงานตามแผนงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล
พันธกิจ	เพื่อให้การพัฒนาประเทศในระยะ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่“สังคมอยู่ เย็นเป็นสุขร่วมกัน”ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เห็นควร กำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศ	1. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ของจังหวัดโดยระดมพลัง การมีส่วน ร่วมเชิงบูรณาการของทุกภาคส่วน เพื่อ พัฒนาจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่ น่า เที่ยวและประชาชนอยู่ดีมีสุข

ตาราง 1 (ต่อ)

หัวข้อ	แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554	แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
พันธกิจ (ต่อ)	1. พัฒนาคอนให้มีคุณภาพ คุณธรรม นำ ความรอบรู้อย่างเท่าทัน 2. เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม 3. ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากร ธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม 4. พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้ เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข	2. เสริมสร้างสมรรถนะและความ เข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้เป็น ชุมชนที่มีคุณภาพเป็นยุทธศาสตร์ใน การขับเคลื่อนการพัฒนาและการ กำหนดตำแหน่งอาชีพตามศักยภาพ ภูมิสังคมและทุนทางสังคม โดยให้ หมู่บ้าน/ชุมชนเป็นศูนย์กลางการ พัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
เป้าหมาย	1. ด้านการพัฒนาคุณภาพคน ให้คนไทย ทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการ ประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการ ดำรงชีวิต 2. ด้านการพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหา ความยากจน 3. ด้านเศรษฐกิจปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ ให้มีความสมดุลและยั่งยืน 4. เป้าหมายการสร้างความมั่นคงของฐาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รักษาความ อุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรและความ หลากหลายทางชีวภาพโดยให้มีพื้นที่ป่า	1. ทำให้เพชรบุรีน่าอยู่ 2. ทำให้เพชรบุรีน่าเที่ยว 3. เพิ่มรายได้จากสินค้าเกษตรปลอด สารพิษทั้งในและต่างประเทศ 4. เพิ่มสัดส่วนอุตสาหกรรมที่ไม่เป็นภัย ต่อสิ่งแวดล้อม

ตาราง 1 (ต่อ)

หัวข้อ	แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554	แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
เป้าหมาย (ต่อ)	5. เป้าหมายด้านธรรมาภิบาล มุ่งให้ ธรรมาภิบาลของประเทศดีขึ้น มีคะแนน ภาพลักษณ์ของความโปร่งใส ระบบ ราชการมีขนาดที่เหมาะสม และมีการ ดำเนินงานที่คุ้มค่าเพิ่มขึ้น ลดกำลังคน ภาครัฐ ธรรมาภิบาลในภาคเอกชน เพิ่มขึ้นท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการ จัดเก็บรายได้ ฟังตนเองมากขึ้น และภาค ประชาชนมีความเข้มแข็ง รู้สิทธิ หน้าที่ และมีส่วนร่วมมากขึ้นในการตัดสินใจและ รับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศ รวมทั้งให้มีการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ ประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลในบริบท ไทยเพิ่มขึ้น	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยง เป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนา เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตและอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน นำไปสู่การ ฟังตนเองและลดปัญหาความยากจน 2. เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่ม คุณค่าของสินค้าและบริการบนฐาน ความรู้และนวัตกรรมรวมทั้งสนับสนุนให้ เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิต เพื่อทำให้อัตราการผลิตสูงขึ้น	1. เพื่อพัฒนาให้ศักยภาพของชุมชน เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต โดยเน้นการ ฟังตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ ยั่งยืน 2. เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการ พัฒนาเศรษฐกิจและการประกอบ ธุรกิจประเภทต่างๆให้ดำเนินไปด้วย ความเข้มแข็งมั่นคง เสริมสร้างรายได้ ให้แก่ประชาชนให้เพียงพอต่อการ ดำรงชีพ

ตาราง 1 (ต่อ)

หัวข้อ	แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554	แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
วัตถุประสงค์ (ต่อ)	<p>3. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (Safety Net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน</p> <p>4. เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้า และการลงทุนให้เป็นธรรม คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ สร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม</p> <p>5. เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ คุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต สร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและอย่างยั่งยืน</p> <p>6. เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรม ประชาธิปไตยเพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ</p>	<p>3. เพื่อให้มีการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้สมดุลกับระบบนิเวศและให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิต</p>

ตาราง 1 (ต่อ)

หัวข้อ	แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554	แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
ยุทธศาสตร์ การพัฒนา	<ol style="list-style-type: none"> ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ 	<ol style="list-style-type: none"> การทำให้เพชรบุรีสวยงามปลอดภัย ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนได้รับบริการที่ดีจากรัฐ การพัฒนาให้เป็นเมืองท่องเที่ยวสถานที่ประชุมสัมมนานันทนาการหลากหลายรูปแบบ การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรประมงและอาหารที่ปลอดภัยจากสารพิษเพื่อการส่งออกและบริโภคภายในประเทศ การส่งเสริมอุตสาหกรรมเบา วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม SMEs และ OTOP
กลยุทธ์	<ol style="list-style-type: none"> ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของไทย และเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นการขยายฐานตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ ทั้งในพื้นที่ใหม่และในตลาดเฉพาะกลุ่ม ภายใต้การสร้างเสริมความเข้มแข็งของตราสินค้าไทย 	<ol style="list-style-type: none"> วางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม พัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองและแม่น้ำ พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวทางเลือกด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมควบคู่กับการส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มประชุมสัมมนา นันทนาการและสร้างความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวหลัก ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ตาราง 1 (ต่อ)

หัวข้อ	แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554	แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
กลยุทธ์ (ต่อ)	<p>3. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึก รักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรม</p> <p>4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กระจายตัวสู่แหล่งท่องเที่ยวรองมากขึ้น เพื่อสร้างสมดุล ระหว่างพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและข้ามภูมิภาค</p> <p>5. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านโดยการทำการตลาดร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั้งภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานร่วมกัน อย่างเป็นระบบ และช่วยเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันของภูมิภาคนี้ในตลาดท่องเที่ยวโลก</p>	<p>5. ควบคุมมาตรฐานการผลิตสินค้าเกษตรปลอดสารพิษเพื่อการส่งออก</p> <p>6. ส่งเสริมการผลิตผัก ผลไม้ปลอดสารพิษเพื่อการบริโภคในประเทศ</p> <p>7. สนับสนุนให้มีนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรมสำหรับโรงงานขนาดเล็ก</p> <p>8. สนับสนุนให้โรงงานอุตสาหกรรมใช้เทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด</p>

ตาราง 1 (ต่อ)

หัวข้อ	แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551-2554	แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
กลยุทธ์ (ต่อ)	<p>6. มุ่งพัฒนาองค์กร ระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรให้มีทักษะและขีดความสามารถทางการตลาดท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นองค์กรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติภายใต้ หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการค้า</p> <p>7. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (e-Tourism) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในประชาสัมพันธ์ประเทศไทย และเสริมสร้างศักยภาพในการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อสารสนเทศ</p> <p>8. ส่งเสริมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย</p>	

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จรงค์ อินทนนท์ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา บ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า

1. ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 41-50 ปี มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาและมีอาชีพรับจ้าง

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการเสนอความคิด การวางแผนและการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การแบ่งปันประโยชน์เกิดจากการดำเนินงาน การติดตามและการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

3. ความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวในด้านการเสนอความคิด การวางแผนและการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การแบ่งปันผลประโยชน์เกิดจากการดำเนินงาน การติดตามและการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

4. เพศ อายุและระดับการศึกษามีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวแต่อาชีพไม่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว

5. แนวทางที่เหมาะสมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชนคือ การกำหนดมาตรฐานและการชี้วัดการประเมินในระดับบุคคล ชุมชนและสภาพแวดล้อมทั้งนี้เพื่อความความเป็นระบบหรือมาตรฐานในการบริหารจัดการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ การจัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสม และโปร่งใสตรวจสอบได้และเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้อยู่อย่างยั่งยืนชั่วลูกชั่วหลาน

รุ่งนภา จันทวีสมบุญ (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กรณีศึกษาประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 308 คน และสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้อง 4 คน พบว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบด้วยการพัฒนาทางด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สะอาด ปลอดภัยต่อการเดินทาง การบริหารจัดการในเรื่องการกำหนดนโยบาย กำหนดผังเมือง ควบคุมการก่อสร้างรวมถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ด้วยการดูแลทำนุบำรุง บูรณะ ซ่อมแซม โบราณสถานให้ยั่งยืนงตราบเท่าอนัน

ศศิธร ศิริรักษ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการในการพัฒนาการท่องเที่ยว ศึกษาเฉพาะกรณีชายหาดบางแสน เขตเทศบาลตำบลแสนสุข จังหวัดชลบุรี โดยทำการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม คือ ปัจจัยส่วนบุคคล การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความเข้าใจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การเข้ารับการอบรมสัมมนา ทักษะติดต่อ การท่องเที่ยว พบว่า

1. ผู้ประกอบการบริเวณชายหาดบางแสนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการ ส่วนระยะเวลาในการประกอบอาชีพมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการ

3. ปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ การเข้ารับการอบรม และทัศนคติของผู้ประกอบการในการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการ

สุพัตรา วิชัยประเสริฐกุล (2545) ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า

1. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่มีอยู่เดิมหรือสร้างขึ้นใหม่
2. แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ท่าเรือ และการดูแลรักษาความสะอาด รวมถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต

3. แนวทางการส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยว ทั้งการประชาสัมพันธ์รวมถึงการจัดการด้านมาตรฐานสินค้าและบริการ

4. แนวทางเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวรวมทั้งเสนอให้จัดตั้งกลุ่มเพื่อเกาะเกร็ดเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดโดยตรงและเสนอออกมาเป็นเส้นทางทางเดินทางท่องเที่ยวแบบใหม่ให้เกิดการกระจายนักท่องเที่ยว กระจายรายได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ในขณะที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าของเกาะเกร็ดตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

มธุรส ปราบไพรี (2543) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ศักยภาพชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ศักยภาพในการพัฒนาชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจและยุติธรรม โดยทั้งนี้จะต้องมีผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เข้มแข็งมีศักยภาพ โดยปัจจัยที่มีผลทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพเพื่อการพัฒนา มี 3 ปัจจัย คือ

1. วัฒนธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากคนรุ่นสู่รุ่น
2. การพึ่งตนเองของชุมชน โดยอาศัยปัจจัยภายในเป็นตัวสร้างรายได้และเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริม ส่วนรายได้หลักของชุมชนนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับการท่องเที่ยว มีการช่วยเหลือเกื้อกูลและให้ความเคารพผู้อาวุโส รวมทั้งผู้นำชุมชน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมนี้เกิดจากความสมัครใจและแรงจูงใจจากภายในชุมชนเองตั้งแต่ระดับการรับรู้ข้อมูลจนถึงระดับแบ่งปันจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

อดิศยา พวงทอง (2549) ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททั่วไปของชุมชนเกาะเกร็ด องค์ประกอบการท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พื้นที่ศึกษาชุมชนเกาะเกร็ดทั้ง 7 หมู่บ้านพบว่า ชุมชนเกาะเกร็ดเป็นแหล่งศิลปกรรมสำคัญที่ผสมผสานระหว่างชาวไทยและชาวมอญ ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุและขนบธรรมเนียมประเพณี แต่สิ่งที่สร้างชื่อเสียงให้กับเกาะเกร็ดคือ เครื่องปั้นดินเผา ในส่วนขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนเกาะเกร็ดมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประเด็น คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึงชุมชน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งส่วนร่วมในการศึกษา ค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินการและการติดตามผล การพัฒนาเกาะเกร็ดอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด โดยมีนโยบายในการพัฒนาภาคบริการ การบริการ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในการพัฒนาจะพัฒนาทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม การจัดระบบนิเวศ รูปแบบการบริการการท่องเที่ยว และการประสานงานกับหน่วยงานอื่นในการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกร็ดโดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านประชาสัมพันธ์และบริการการท่องเที่ยว ด้านการจัดโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมและด้านการมีส่วนร่วม อีกทั้งยังได้มีข้อเสนอแนะจากการทำการวิจัยที่จะทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกร็ดเป็นรูปธรรมมากขึ้น คือ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรช่วยเหลือสนับสนุนในการเสริมสร้างกิจกรรมภาคีชุมชนให้ชุมชน ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ สนับสนุนงบประมาณ พร้อมทั้งพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เสวลี ทองเจิม (2544) ได้ศึกษาวิจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาความจำเป็นพื้นฐานที่บ้านลงขัว ตำบลสารภี กิ่งอำเภอหนองบุญนาค จังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษาจากหัวหน้าครัวเรือนจำนวน 75 คน พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานมากที่สุด ในลักษณะของการออกแรงและออกเงินสนับสนุนกิจกรรม

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ความคาดหวังทางเศรษฐกิจ การชักชวนจากผู้นำและเจ้าหน้าที่ ความเข้าใจในการพัฒนา

นภดล นพรัตน์ (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 295 คน พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในด้านต่างๆ ได้แก่ การค้นหาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติกิจกรรม และการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลางและมีส่วนร่วมน้อยในการตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน พบว่า ด้านปัจจัยภายใน ประชาชนมีทัศนคติดี ปานกลางต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตระหนักถึงประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวในระดับปานกลาง ในด้านปัจจัยภายนอกนั้นพบว่าประชาชนรับรู้ข่าวสารด้านการท่องเที่ยวและได้รับการชักชวนจากบุคคล หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนค่อนข้างมากและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐระดับปานกลาง

อรวรรณ พันธุ์เนตร (2541) ได้ทำการศึกษาการประเมินความต้องการการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน บ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง จังหวัดเชียงราย พบว่า

ปัจจัยส่วนบุคคล (ระยะเวลาที่อาศัยอยู่) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (ประโยชน์ที่ได้รับ อาชีพ รายได้จากแหล่งจับปลาบึก) และปัจจัยด้านจิตวิทยา (ระดับการศึกษาและภูมิฐานะ) มีความต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ต่างกัน ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน) มีความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีภูมิฐานะแตกต่างกัน ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน

สุนันทา จันทวาร (2545) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของสภาตำบล โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กัน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งเป็นกรรมการหมู่บ้านภายใต้การเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ประเภทของการมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหามุมชน ส่วนอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน คือ ระบบอุปถัมภ์ที่ทางคณะกรรมการสภาตำบลมีต่อพ่อค้า

ข้าราชการและราษฎรบางกลุ่ม โดยมีข้าราชการเข้าไปกำกับควบคุมช่วยเหลือการทำงานของ
สภาตำบลไม่สามารถพัฒนาศักยภาพให้สูงขึ้น

บัญญัติ แก้วส่อง (2531) ได้ศึกษารูปแบบทางสังคมจิตวิทยาสำหรับการอธิบาย
การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา โดยได้เสนอแนะว่าจะต้องเน้นการพัฒนาที่
กลุ่มผู้นำในหมู่บ้านก่อน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนจึงจะประสบ
ผลสำเร็จ สำหรับยุทธวิธีการพัฒนาผู้นำในชุมชนให้เกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วม คือ วิธีการ
กระจายความรับผิดชอบต่าง ๆ ออกไปให้ประชาชนส่วนใหญ่รับผิดชอบ

วิไล บุญบรรจง (2543) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่ง
ท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยทำการศึกษาจากกลุ่ม
ตัวอย่างจำนวน 135 คน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
บริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยองในระดับต่ำ ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ความ
ตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและความต้องการเกียรติยศ โดยมี
ความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว